

Sosial læring gjennom arbeid med fag

I planlegging og gjennomføring av opplæringen i fag, er det viktig å jobbe med både elevenes faglige og sosiale læring, og utvikle et inkluderende læringsmiljø.

ARTIKKEL | SIST ENDRET: 01.08.2024

Skolen skal støtte og bidra til elevenes sosiale læring og utvikling gjennom arbeid med fagene og i skolehverdagen for øvrig. Overordnet del 2.1

Sosial læring skjer gjennom å erfare og øve seg i fellesskap med andre. Mye av den sosiale læringen på skolen foregår gjennom samhandling om faglig innhold og i læringsaktiviteter. Når dere planlegger opplæring i fag, må dere være bevisste på at opplæringen også skal bidra til sosial læring for elevene, og til å utvikle faglige og sosiale fellesskap mellom elevene. Dette kan dere gjøre ved å ta gode didaktiske valg om mål, lærerrollen, innhold, arbeidsmåter og vurdering.

Mål for opplæringen

Hvordan dere formidler målene for opplæringen, er avgjørende for at elevene forstår hva de skal lære og hva som er forventet av dem i opplæringen. Det bør være tydelig for elevene hva som er de faglige og sosiale målene for opplæringen, og hvorfor dette er relevant å lære. Elevene kan få en bedre forståelse av hva målene innebærer hvis læreren «pakker ut» målet sammen med elevene. Samtaler rundt hva målene egentlig betyr, er viktig for elevenes læringsprosess.

Lærerrollen

Alle ansatte er viktige rollemodeller for sosial samhandling i skolen. Elever merker seg hvordan lærere, skoleledelsen eller andre ansatte forholder seg til elevene og til kollegaene sine, og bruker dette som en referanse for hvordan de selv kan oppføre seg mot hverandre og mot de ansatte på skolen.

Hvordan læreren velger å lede klassens læringsfellesskap, har betydning for elevenes sosiale læring. Klasseledelse bør bygge på tydelige rammer, gode lærer-elev-relasjoner og solid faglig kunnskap. Lærere må jobbe for å etablere normer og verdier om å respektere og inkludere alle medelever. Ledelse av læring krever refleksjon og bevisste valg om hvordan ulike fag, opplærings situasjoner, elevgrupper og lærerroller kan bidra til å fremme elevenes sosiale og faglige læring og utvikling. En lærer som jobber for å bygge gode relasjoner gjennom opplæring i fag, bidrar positivt til elevenes faglige og sosiale læring.

Innhold og arbeidsmåter – hva og hvordan skal elevene lære

Innhold som tar opp relevante problemstillinger fra elevenes egne liv, kan engasjere elevene og fremme faglig og sosial læring og utvikling. Faglig innhold berører ikke bare elevens tanker, men også følelsene og holdningene deres til seg selv, hverandre og omverdenen. Valg av innhold kan dermed bidra til å bekrefte eller utfordre elevenes identitet, selvbilde og deres relasjoner i elevgruppen.

Valg av læringsaktiviteter, læringsarenaer, læringsressurser og vurderingsformer påvirker elevenes mulighet for sosial læring i arbeid med fag. Å legge til rette for læring og utvikling for alle elevene, handler blant annet om å ha gode strategier for hvordan elevene kan oppleve motivasjon og mestring på sitt nivå. For eksempel kan åpne og rike læringsaktiviteter invitere elevene til felles dialog og gi alle mulighet til å delta. Slike læringsaktiviteter kan bidra til at elevene opplever å bli verdsatt for sine bidrag, og styrke opplevelsen av tilhørighet.

Elevene skal være aktive og involvert i egen læringsprosess, noe som kan innebære å være med blant annet i valg av metoder, læringsstrategier og vurderingsformer. At elevene får medvirke i valget av arbeidsmåter og organisering, kan øke motivasjonen og lærelysten. Elevmedvirkning og samarbeid kan også bidra til at elevene må sette seg inn i hva de selv og andre tenker, føler og erfarer. De kan blant annet øve seg på å hevde egne meninger, regulere følelser og å ta ansvar for seg selv og andre.

Lærerens organisering av klassen bør bygge på en bevisst og langsiktig tenkning om hvordan undervisning i fag skal fremme faglig og sosial læring, og et inkluderende læringsfellesskap.

Elevene må få mulighet til å bli kjent på tvers av etablerte vennegjenger, slik at de over tid kan utvikle et rikt faglig og sosialt fellesskap.

Vurdering

Kompetansemålene i læreplanen er grunnlaget for å vurdere kompetansen til eleven i det enkelte faget. I et godt læringsmiljø er det rom for å prøve og feile. Undervisvurderingen skal ta utgangspunkt i elevens læringsbehov og fremme videre læring, motivasjon og tro på egen mestring.

Hvordan dere gjennomfører undervisvurdering i fag, bør ses i sammenheng med formålet med opplæringen. For eksempel kan prosess- og hverandre-vurdering bidra positivt til elevenes sosiale læring. I tillegg til vurdering i fag, har elevene rett til jevnlig dialog med kontaktlæreren om sin sosiale læring og utvikling.

Sosial og emosjonell utvikling og læring

Barn og unges sosiale og emosjonelle læring og utvikling skapes i stor grad gjennom samspill med andre. Barn og unges sosiale og emosjonelle kapasitet påvirkes av samspillet mellom personlighet og i hvilken grad de opplever å være i, og omgitt av, trygge fellesskap.

Trygge samspill gir elevene erfaringer med samhold som fremmer trivsel og utvikling. Slike samspill legger også til rette for at elevene kan få mulighet til å møte og mestre motgang, og får trent seg på å håndtere uenigheter og bli kjent med egne og andres følelser. Elevenes samspillskompetanse avhenger av at de er en del av et skolemiljø der de opplever trygghet til å være seg selv, og der de får veiledning og støtte til å løse uenigheter og ytre meningene sine på konstruktive måter.

En trygg lærer-elev relasjon er grunnmuren i skolens arbeid med å fremme elevenes sosial-emosjonelle utvikling. Elevene bør oppleve at læreren klarer å regulere og validere følelsene deres. Det vil fremme elevenes kapasitet og kompetanse til å ta andres perspektiv. Å legge til rette for at elevene kan øve seg på å ta andres perspektiver, er en av bærebjelkene i gode samspill.

For mange elever vil dette falle naturlig. Andre elever vil trenge mer trening og erfaring. Elever har ulike sosial-emosjonelle ferdigheter. Det er viktig at dere som jobber i skolen møter alle elever på sitt individuelle utviklingsstadium for å skape en støttende læringsatmosfære. Det vil kunne legge til rette for en meningsfull og varig sosial-emosjonell vekst hos elevene.

Sosiale ferdigheter

Sosial og emosjonell læring forklares gjennom ferdigheter som elever trenger for å fungere godt sosialt. Ferdighetene kan ses i samspillet mellom individet og konteksten. Det kan forstås som at elevene ikke er mer kompetente enn det konteksten gir dem mulighet til å være.

En kjent måte å forstå sosial kompetanse på handler om ferdigheter som empati, samarbeid, selvhevdelse, selvregulering og ansvarlighet. Ferdighetene elevene trenger for god sosial-emosjonell kapasitet skapes i samspill med konteksten, det som skjer rundt eleven. Dette innebærer at tiltak for å fremme sosial og emosjonell utvikling ikke nødvendigvis behøver å handle om den enkelte eleven. Elevens atferd kan ofte endre seg når det skjer endringer i elevens omgivelser.

Empati

Å kunne sette seg inn i hva andre tenker, føler og erfarer, er grunnlaget for empati og vennskap mellom elevene. Overordnet del 2.1

Empati handler om evnen til å sette seg inn i andres perspektiver, tanker og følelser. Dette er en evne som er viktig både for elevenes sosiale og faglige læring. I læring i fag vil for eksempel forskjellig innhold og arbeidsmåter kunne gi elevene anledning til å møte, reflektere over og forstå andres perspektiver og ulike forståelsesmodeller.

Empati er i tillegg sentralt for å kunne etablere vennskap og nære relasjoner til andre, og kan også fungere som en motvekt til for eksempel krenkelser. Empati er situasjonsbestemt, og kan utvikles og endres. Elevene trenger å møte empatiske voksne, for selv å utvikle empati.

Samarbeid

Alle skal lære å samarbeide, fungere sammen med andre og utvikle evne til medbestemmelse og medansvar. Overordnet del 2.1

Å samarbeide innebærer å jobbe sammen med andre for å oppnå en felles forståelse eller et

felles mål. Å dele, hjelpe andre og være gjensidig avhengig av hverandre er sentralt i samarbeid. Å reflektere over samarbeidet kan bidra til økt bevissthet om verdien av å løse utfordringer sammen med andre.

Elevene kan øve aktivt på å samarbeide i realistiske sammenhenger. Elevene kan blant annet trene på å vente på tur, hjelpe andre, dele og finne balansen mellom å bestemme og la andre bestemme. For at samarbeid skal gi positive erfaringer og læring for elevene, må dere aktivt støtte dem. Elevene må få veiledning til å forstå hva som kjennetegner et godt samarbeid, og hjelp til hvordan de kan håndtere utfordringer som oppstår.

Selvhevdelse

I møte med elevene skal lærerne fremme kommunikasjon og samarbeid som gir elevene mot og trygghet til å ytre egne meninger og til å si ifra på andres vegne. Overordnet del 2.1

Evnen til selvhevdelse omfatter blant annet å kunne be andre om hjelp og uttrykke egne meninger. Dere kan la elevene øve på selvhevdelse gjennom varierte arbeidsmåter, der de kan ta egne initiativ med andre elever som de er trygge på. De kan også trene på å ta ordet og hevde meningene sine på konstruktive måter. Dette er eksplisitt uttrykt i kompetansemål i flere læreplaner.

Selvregulering

Selvregulering handler blant annet om å navigere mellom egne ønsker og behov i møte med fellesskapets beste. Elevene har strategier de kan bruke når de har behov for å fremme seg selv eller tilpasse seg et fellesskap på konstruktive måter. Gjennom å bli kjent med og forstå egne og andres følelser, er det lettere å forstå og regulere hvilket uttrykk egne følelser bør ha, og å forstå andres handlinger og reaksjoner. Det som fremmer elevens selvregulerende kapasitet, er elevens opplevelse av å være trygg, og for eksempel fysisk aktivitet.

Ansvarlighet

Ansvarlighet handler om å vise respekt for eget og andres arbeid og eiendeler, og oppføre seg ansvarlig og prososialt overfor andre. Å få tillit gjennom medbestemmelse og ta konsekvensene av egne valg bidrar til utvikling av ansvarlighet. Det er viktig at elevene får anledning til å trene på å gradvis ta mer ansvar ved å få tilpassede faglige og sosiale oppgaver, og reflektere over sin egen læring sammen med andre.

I dialog med eleven kan dere kommunisere tydelig hva dere vil se mer av i sosiale samspill. Disse forventningene er det viktig at dere følger opp med støtte, veiledning og tydelig kommunikasjon. Dere kan også legge til rette for at elevene blir bevisste på og får øvd på å stå opp for seg selv og andre. Elevene kan blant annet øve på å reflektere rundt hvordan de kan si ifra hvis de opplever å bli krenket, eller at andre blir krenket. Det er et viktig ansvar for dere som jobber i skolen å legge til rette for at elevene opplever det som trygt å si ifra. Ansvarlighet er eksplisitt uttrykt i kompetansemål i flere læreplaner.

Referanser

Referanser til avsnittene om sosial-emosjonell utvikling

Durlak, J. A. (2015). Handbook of social and emotional learning: Research and practice, Guilford Publications.

Perry, B. D. (2020). The neurosequential model. The handbook of therapeutic care for children, p. 137-155.

Perry, B. D., et al. (2016). A neurodevelopmental perspective and clinical challenges. Transracial and Intercountry Adoptions: Cultural Guidance for Professionals, Columbia University Press: 126-153.

Pianta, R. C., et al. (2003). "Relationships between teachers and children." Handbook of psychology: 199-234.

Tharaldsen, K. B. and Bru, E. (2023). Sosial og emosjonell kompetanse i skolen. Oslo, Gyldendal Norsk Forlag AS.

Wubbels, T., et al. (2014). "Teacher-student relationships and classroom management." Handbook of classroom management 2: 363-386.

Filmer

- Sosial læring og inkluderende læringsmiljø
- Læring er mer enn fag
- Selvregulering
- Den tredelte hjernen

Relevante resursser

- Bygge laget gjennom faget (fra kompetansepakken om trygt og godt skolemiljø)
- Vurderingspraksis
- Kompetansepakke om trygt og godt skolemiljø

Regelverk

- Opplæringsloven § 12-3
- Overordnet del 2.1
- Overordnet del 2.4

Refleksjonsspørsmål

- Hvordan organiserer vi opplæringen for å fremme fellesskap blant elevene, både faglig og sosialt?
- Hvordan aktiviserer vi alle elevene slik at de føler mestring og tilhørighet?
- Hvordan kan vi velge innhold i fagene som fremmer sosial læring og utvikling?
- Hvilke læringsarenaer legger godt til rette for både sosial og faglig læring?
- Hvilke arbeidsmåter kan fremme sosial læring og fellesskap?
- Hvordan kan vi støtte sosial læring og utvikling når det oppstår konflikter og utfordringer i samarbeid?